

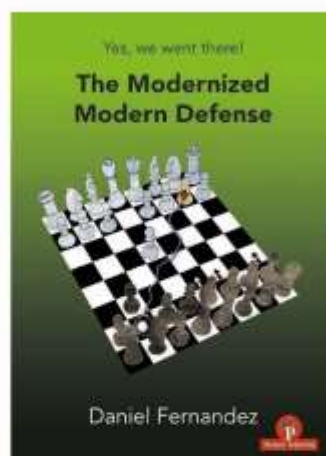
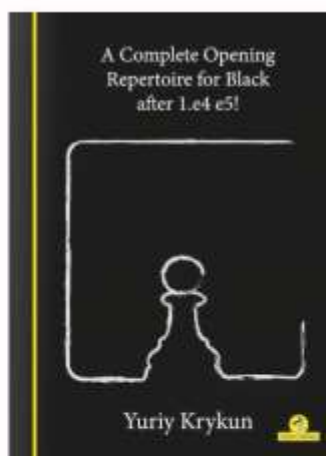
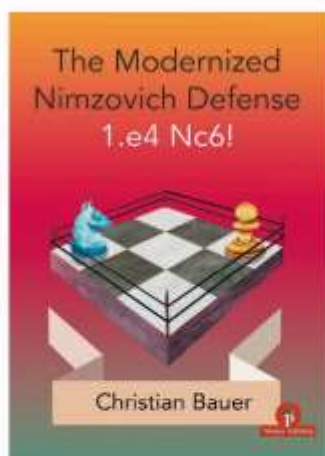
September 2020

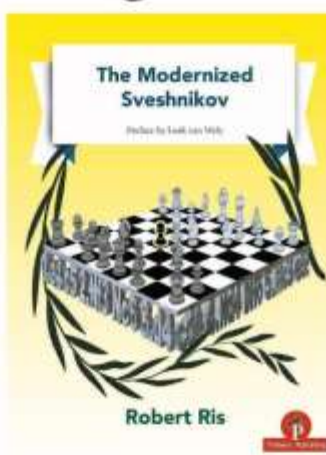
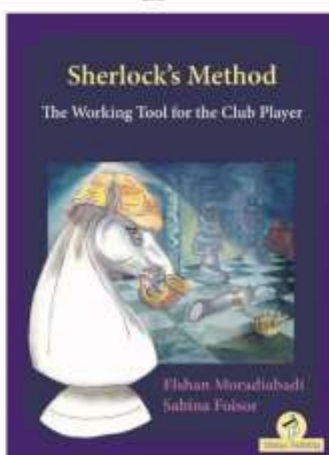
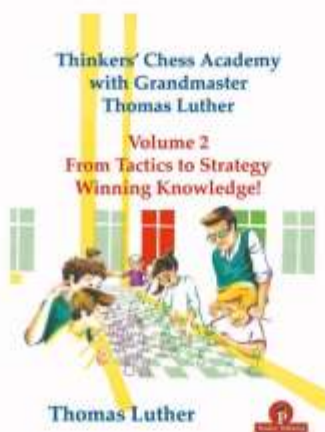
**Digitale
Nieuwsbrief**

**Extra
artikelen en
extra foto's**

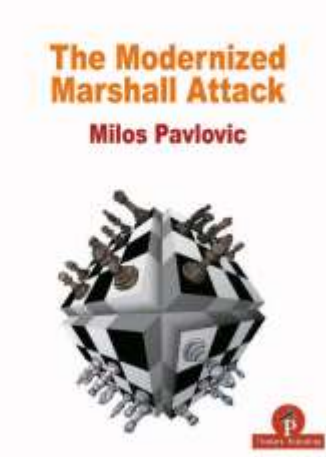
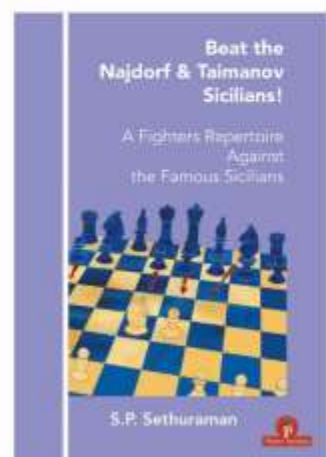
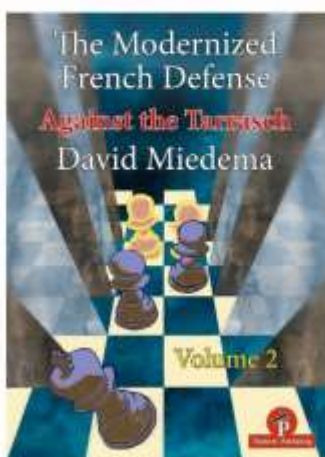
**Max Euwe Centrum
euwemec@xs4all.nl
020-6257017**

www.thinkerspublishing.com

Always One Move Ahead!

In deze dikke Digitale Nieuwsbrief weer veel interessante artikelen, MEC-informatie en vooral ook veel foto's. Het volgende kunt u in deze Nieuwsbrief vinden:

- 4) MEC in corona-tijd
- 8) Voor de deur van Havenstraat 19
- 14) Aardige jongens waren we, maar jongens.
- 19) Het ontstaan van het MEC
- 20) Euwe-marsch
- 21) Michael Botwinnik had een speciale band met Nederland
- 33) Zwerven in het land van de schakers
- 34) Wie was toch de vader van Max Euwe?
- 37) MEC-fotoquiz: op naar de 100
- 41) Het Mephisto-mirakel
- 45) Vrijdagochtend bestaat niet
- 46) My research over the latest 35 years

De redactie wenst u veel leesplezier!

Boekenbeurs MEC zaterdag 7 november 2020

Zaterdag 7 november is er van 11.00-14.00 uur een **boekenbeurs** in het Max Euwe Centrum (Max Euweplein 30a, 1017 MB Amsterdam). Toegang gratis.

Vanwege corona zullen we een andere opstelling maken dan gewoonlijk, zodat er voldoende ruimte gehouden kan worden tussen de bezoekers. Er kunnen maximaal tien bezoekers tegelijk naar binnen. De bezoekers kunnen wachten in de hal van onze entree, totdat er weer ruimte is om het MEC te betreden.

Een groot en gevarieerd aanbod tegen zeer schappelijke prijzen!

MEC in corona-tijd

Eddy Sibbing

Net als de andere musea in Nederland sloot het MEC zijn deuren in maart. We hebben echter niet stil gezeten! Het was een unieke kans om eens ongestoord te struinen in onze archieven en aanpassingen in ons museum uit te voeren.

In het museum zijn Engelse vertalingen van de Nederlandse teksten gekomen en in de entree kan de bezoeker via een QR-code de museumteksten in het Duits, Frans, Spaans en Italiaans downloaden. Ook hebben we een wereldkaart en een kaart van Europa opgehangen waarop de bezoeker kan aangeven waar hij vandaan komt. Begin van het jaar hadden we al drie grote schermen geplaatst waarop filmpjes en foto's te bewonderen zijn en de bezoeker kan middels een touchscreen zelf een keuze maken uit ons beeldmateriaal. Muren zijn opnieuw geschilderd en er zijn aanpassingen aan de verlichting gedaan, zodat de exposities beter te zien zijn. Er is momenteel een tentoonstelling van schaakcomputers en schaakklokken ingericht door Jürgen Vijfschaft, en ook hangt er een fraaie fototentoonstelling van Lennart Ootes. Sinds juni zijn we weer geopend, en langzaamaan komen er steeds meer bezoekers.

Naast Engelse vertalingen van de Nederlandse teksten zijn de grote schermen de meest in het oog springende verbeteringen in het museum

De huidige tentoonstelling: schaakklokken en schaakcomputers

In de coronatijd hebben we grondig door onze archieven gestruind en kwamen de nodige interessante zaken tegen. Vooral in het persoonlijk archief van Max Euwe (enkele verhuisdozen vol) kwamen we veel materiaal tegen dat nog niet bij een groot publiek bekend is. Euwe heeft aardig wat FIDE-materiaal bewaard, waar veertig jaar later nog over te schrijven valt, zeker met de informatie die reeds gepubliceerd is. Denk dan aan zijn geschil met Larsen, maar ook aan de vele reizen van Euwe en de boeken die hij geschreven heeft. Over al deze zaken heeft hij mappen vol, vaak handgeschreven teksten en documentatie achtergelaten. Ook is er veel materiaal over Euwe's tijd als hoogleraar, een periode waar wij relatief weinig van af weten. De komende tijd gaan we over zaken uit dit archief publiceren.

Onze activiteiten zijn allemaal stil komen te liggen, al hebben we dit jaar ons pleinfestival digitaal gehouden. Het was leuk om digitaal simultaans te houden en vooral de Euwelezing van Paul van der Sterren heeft veel bekijks gehad. Digitaal zijn we sowieso een stuk actiever geworden. Naast de gangbare posts op sociale media, zijn we een puzzelcompetitie gestart in deze periode dat Nederland zoveel mogelijk binnen moest blijven. Minze bij de Weg, Peewee van Voorthuysen en Eddy Sibbing schrijven verhaaltjes bij de cartoons van Rupert van der Linden. De serie nadert zijn zestigste aflevering, maar is nog lang niet ten einde!

Alexey Sjirov, getekend door Rupert van der Linden

Twee andere plannen naderen hun voltooiing: Wim Suijderhoud en Angelo Spiler hebben een fraai fotoboek over Euwe samengesteld, dat binnenkort zal verschijnen. Het grootste project dat we momenteel aan het realiseren zijn is het *'WK 1935 in 2020'*. We willen op de dagen dat er in 1935 een partij tussen Aljechin en Euwe werd gespeeld een filmpje publiceren op YouTube. Op die manier willen we niet alleen een schaaktechnisch beeld schetsen van de match, maar ook de sfeer van 85 jaar geleden terughalen. Er staan maar liefst 32 afleveringen (voorbeschouwing, dertig partijen, nabeschouwing) op het programma. Als het lukt, gaan we op 1 oktober beginnen!

Vanwege corona komen enkele vrijwilligers niet of minder naar het MEC. Maar we zijn blij om twee nieuwe vrijwilligers te verwelkomen: Eric de Winter (zie bladzijde 37 van deze Nieuwsbrief) en Laura Egginton (zie foto links). Beiden: van harte welkom!

Ook in het bestuur zijn er enkele veranderingen. Jesús Medina Molina is vanwege drukke werkzaamheden gestopt als bestuurslid en richt zich nu vooral op zijn project om schaaktafels te promoten. Dirk Brouwer geeft na tien jaar het bestuursstokje door aan zijn zoon, Machiel Brouwer. Zodoende blijft

de familie Euwe vertegenwoordigd in ons bestuur, want Machiel is een achterkleinzoon van Max Euwe.

We blijven als MEC aan de weg timmeren en hopelijk binnen afzienbare tijd zonder alle corona-beperkingen.

Voor de deur van Havenstraat 19

Alexander Münninghoff

Om de een of andere reden is Gavanskaja Oelitsa (Havenstraat) 19, kvartira 44, Leningrad, een adres dat ik na een keer zien nooit meer vergeet. Nu ben ik in 1944 geboren, dus dat scheelt. En bij het horen van het woord Havenstraat krijg ik onveranderlijk melancholische associaties: Cherbourg in de regen, grauwe dokken in Piraeus, eenzame zeemannenvrouwen. Een eenzame schakersvrouw aan de Gavanskaja Oelitsa in Leningrad is derhalve een niet te missen reisbestemming. Vooropgesteld dat ze thuis is.

Maar Bella Kortsjnoi was niet thuis. Samen met Nico Scheepmaker had ik er mijn enige avond in Leningrad voor vrijgemaakt, ja, zelfs hadden we het Kirovtheater, waar de Barbier van Sevilla werd opgevoerd, in de pauze verlaten om onze plicht te doen.

Alexander, zijn leven lang verknocht aan het schaakspel.

De reis erheen was gekenmerkt geweest door kleine ongelukjes en misverstanden, te wijten aan de licht nerveuze sfeer die zo'n bezoek aan een waarschijnlijk bewaakt iemand teweeg brengt. Eerst geruime tijd de Havenstraat in de verkeerde richting belopen, zoals pas na enkele reusachtige huizenblokken bleek, vervolgens onder het toezien oog van dezelfde onduidelijke mensen die aan het begin van de straat bij een

gesloten kiosk hadden rondgehangen de andere helft van de straat ingeslagen, bij nummer 19 naar binnen en vervolgens verdwaald in het ingewikkelde conglomeraat van flatgebouwen die er rond een verwilderde binnenplaats staan gegroepeerd, tenslotte aangebeld bij nummer 44, een vrouw doet open.

Bella? Ze sluit de deur achter zich, komt even bij ons op de gang staan, kijkt ons met een halfbegrijpende blik aan. Bella? vraag ik nogmaals, nu noodt ze ons binnen, maar een half dronken man komt uit het achterhuis en zegt dat we straal verkeerd zijn, nummer 44 is een ontegenwoordig end weg. Hij is wel aardig dronken, die vrouw is ook aardig en begrijpt volgens ons wie en wat we bedoelen, maar ze doet alsof ze van niets weet, we gaan weg, proberen het laatste flatblok.

Een duister trappengat, we lopen sluiperig naar boven, onderweg druk ik op de etage-lichtknop, o god, het blijkt de deurbel van een flat te zijn die akelig hard overgaat, we hollen naar beneden en verschuilen ons in een nis, buiten adem, Janssen en Janssen is er niks bij, gelukkig doet niemand open.

We hernemen onze klimpartij en ziedaar, op de bovenste etage eindelijk dan nummer 44, een met zwartblauw leer en koperen nagels beslagen deur. Er steekt een dichtgevouwen briefje in, dat ik, na twee keer aanbellen, besluit te openen, hoewel er 'B.K.' op staat. 'Bella! I've got the book. Please contact me as soon as possible', lees ik. Ondertekening is onleesbaar, maar de datering is twee dagen eerder.

Wat betekent dit nu? Ze is er niet, dat is zeker. En ook grootmoedertje, die volgens contactpersonen in het westen altijd thuis is, lijkt afwezig. Zou ze in het ziekenhuis zijn, zoals de geruchten gingen? De geheime dienst schijnt in ieder geval alle belangstelling voor het pand te hebben verloren. Of zou dat briefje een geraffineerde afleidingsmanoeuvre zijn? Hoe dan ook, we komen niet verder. Onverrichter zake verlaten we het morsige flatgebouw. Op straat wordt ons pad gekruist door drie mensen, die drie herdershonden aan de lijn en - gelukkig - de muilkorf hebben. Verder is er niemand meer te bekennen, de stilte is drukkend en alle winkels, ook het dranklokaal waar we even van de emoties willen bijkomen, zijn gesloten.

Als we omkijken zien we onder de etage van Kortsjnoi twee mannen op een verlicht balkon zitten schaken.

Met Nico Scheepmaker had ik ook de tweede schaakontmoeting die ik tijdens mijn Olympisch verblijf in Moskou meemaakte. Hier past een kleine inleiding. Met Anatoli Karpov sta ik op niet al te beste voet. Sinds de tweekamp in Manilla schijnt hij me niet meer te mogen. Voordien was alles nog koek en ei, en heel goed herinner ik me bijvoorbeeld hoe tevreden hij was dat ik in 1976 voor hem, op zijn uitdrukkelijk verzoek, een honorarium van 500 harde Nederlandse guldens wist los te krijgen voor een paar minuten tv-optreden, waarin hij overigens slechts een bijrolletje vervulde want het ging om de 75e verjaardag van Max Euwe.

Max Euwe en Anatoli Karpov bij de 75^e verjaardag van Euwe in 1976.

Maar in Manilla ging het mis om de een of andere reden. Welke precies kan ik niet bevroeden, fanatiek voorstander van Kortsjnoi was ik niet in mijn verslagen, maar in ieder geval was Karpov sindsdien voor mij nauwelijks te benaderen. Ja, zelfs liet hij zich bij enkele gelegenheden tegenover derden nogal kribbig over mij uit: die Munninghoff was een notoire ‘anti-sovjetsjik’, die zou nooit een visum voor de Sovjetunie krijgen en daar kon je als fatsoenlijk Sovjetburger dus maar beter niet mee omgaan. De relatie beleefde een jaar geleden haar dieptepunt toen ik werd uitgenodigd om mee te doen aan een simultaanseance van Karpov op de Sovjetambassade in Den Haag. Deelnemers waren diplomaten, politici en journalisten (en John van der Wiel, maar daarover straks meer).

Toen ik in de speelzaal arriveerde werd ik echter tegengehouden door een ongelukkig kijkende persattaché: sorry, geen plaats meer.

Er waren weliswaar nog drie lege stoelen, die bovendien leeg bleven, maar toen ik na Karpovs eerste zet alsnog wilde plaatsnemen maakte de Sovjetambassadeur persoonlijk een gebaartje dat zijn persattaché er ogenblikkelijk toe bracht mij met lichte druk uit de spelersrij te verwijderen. Staande tegen de muur, bij een leeg bord, heb ik de simultaan verder gevolgd. Vanzelfsprekend voelde ik me bijzonder rot. Het

was me volkomen duister wat zich allemaal had afgespeeld, maar pogingen om achter de waarheid te komen faalden op het hulpeloos schouderophalen van de persattaché.

Het leek me ondenkbaar dat Karpov zelf hier iets mee te maken kon hebben: simultaantegenstanders zijn immers slachtvee, anonymi die je niet boycot maar van het bord veegt. Toch was het wel zo. Mijn hoofdredacteur vernam dit onlangs persoonlijk van de Sovjetambassadeur, bij wie hij op de thee was om over mijn Olympisch visum te praten. “Die Münninghoff is zo’n vreselijke anti-sovjetsjik, daar wil zelfs de wereldkampioen niet tegen schaken”, had zijne excellentie gezegd.

Met het Olympisch visum kwam het gelukkig in orde, zodat ik onlangs voor de eerste keer van mijn leven het arbeidersparadijs heb mogen aanschouwen. Aan eigenlijke Spelen hoefde ik geen tijd te verdoen, de bedoeling was zoveel mogelijk Russen te ontmoeten en daar iedere dag een column over te schrijven in de Haagse Courant.

Een vaag plannetje dat ik koesterde was om van de gelegenheid gebruik te maken en Karpov op te zoeken. Om hem op eigen terrein nog eens te vragen wat hij nou precies tegen me heeft, en ook om hem te laten zien dat zijn voorspelling, dat ik nooit een visum voor Rusland zou krijgen, niet was uitgekomen.

Nu wist ik uit het Olympisch programma dat de wereldkampioen een simultaan zou geven in het internationale jeugdkamp, dat merkwaardige Olympische bijverschijnsel dat bedoeld is om de zeer jonge talenten, de toekomstige deelnemers dus, uit de hele wereld aan de sfeer van de Olympische arena te laten wennen. Een afspraak met de directeur van het internationaal programma was alras gemaakt: natuurlijk mocht ik meedoen tegen Karpov, dat stelden ze zelfs zeer op prijs. Over de precieze datum van de seance bestond nog onzekerheid, maar hij zou me daar tijdig over inlichten.

Tijdig bleek in dit geval daags na de voorstelling te zijn. Ja sorry, het was allemaal zo vlug gegaan opeens, Karpov kon plotseling maar op die ene avond, ze hadden nog de hele dag geprobeerd me te bereiken, jammer, jammer. En hij had nog tegen Karpov gezegd dat ik mee zou doen.

Onmiddellijk rees in mij de wrange achterdocht dat Karpov wederom persoonlijk had afgewimpeld. Maar daar zou ik niet meer achter kunnen komen, want hoe zou ik Karpov in die hectische Olympische weken nog kunnen ontmoeten? Zo liep ik die avond met Nico Scheepmaker door de doodstille Tsjernysjevskistraat. Het was tegen twaalfen, zojuist hadden we een bezoek gebracht aan de bioscoop ‘Vstretsja’. ‘Ontmoeting’ in het Nederlands, was dat een voorteken geweest? In ieder geval ontmoetten wij daar, op die nachtelijke, uitgestorven straat, Karpov en zijn jonge vrouw.

Ze liepen kennelijk een blokje om voor het slapen gaan, waren, evenals wij, verdiept in een gesprek, keken op de hoek bij het oversteken, net als wij, even op naar de overkant. Bijna gelijktijdig hielden Karpov en ik de pas in.

*Uiteindelijk kwam het toch weer goed tussen Karpov en Munninghoff.
(foto: Allard Hoogland)*

Wat te doen, om met Tsjernysjevski zelf te spreken. Ik zag Karpovs lichte aarzeling, zoals hij die zeker ook bij mij bespeurde. Maar het krankzinnige toeval gaf snel de doorslag: bijna gelijktijdig snelden we met uitgestoken hand op de ander toe, als waren we oude vrienden. Zoals het in zulke gevallen kennelijk toe moet gaan was de conversatie van teleurstellend gehalte, onderbroken als zij werd door voortdurend schaterlachen als reactie op de verrassing en het hoofdschuddend uitstoten van verwonderde klanken: wat toevallig, hoe is het mogelijk, hoe bestaat het. Tot een verhelderend gesprek over onze relatie kwam het natuurlijk niet.

Pas toen we weer afscheid namen kwam Karpov nog even met de opmerking dat ik iets anti-sovjets had geschreven. Ik begreep hem niet; mijn eerste krantenartikel was de dag voor zijn vertrek uit Nederland (na het IBM-toernooi) geplaatst en daar had geen onvertogen woord over de Sovjetunie ingestaan. Maar Karpov knikte nog eens nadrukkelijk dat het echt zo was als hij het gezegd had, dreigde schalks met de vinger en verdween uit het gezicht.

Pas later, terug in Nederland, las ik in de column van Hans Ree in de Haagse Post dat Genna Sosonko zo behulpzaam was geweest Schaakbulletin 151 onder de aandacht van de wereldkampioen te brengen. In dat nummer geef ik een overzicht van alles wat er volgens mij niet deugt aan de nieuwe veertiendaagse versie van '64', het blad waarvan Karpov sinds begin dit jaar hoofdredacteur is. Kennelijk had Karpov de raad van Sosonko opgevolgd en een en ander laten vertalen, naar ik mag aannemen door Moerachveri, want dat is de enige Sovjetschaker die Nederlands kent. Moerachveri is dezelfde meneer die mijn Euwebiografie in het Russisch zo droevig behandeld heeft; daarvoor werd hij in nummer 151 uitvoerig berispt.

Nu hoop ik maar dat Moerachveri's vertalingen uit Schaakbulletin, ook al zijn ze dan gebrekkig, in ieder geval niet door persoonlijke rancunes worden doortrokken en de essentie objectief weergeven. Helaas kan ik dat niet controleren. Als ik nummer 15 van '64' onder ogen had gehad, had ik Karpov trouwens kunnen verwijten dat hijzelf nogal negatief over Nederland en het IBM-toernooi heeft geschreven. Onder de titel 'In het land van de regenbui en tulpen' publiceert Karpov een nogal koel en laatdunkend stuk. Dat het IBM-toernooi verdwijnt kan hem weinig schelen, je leest althans geen warm pleidooi dat het moet blijven, en over de speelomstandigheden was hij niet te spreken: die waren niet ideaal, de speelzaal was te klein. Larsen en Hort hadden daar, volgens Karpov dan, het meest van te lijden gehad. Larsens wansucces, zegt hij, heeft vooral te maken met het feit dat hij, hoewel hij al wat ouder begint te worden en zijn zenuwgestel aanpassing behoeft, onbekommerd agressief en riskant blijft spelen.

Jan Timman tegen Anatoli Karpov, IBM-toernooi 1980.

Karpov toont zich zeker van zijn zaak als het de concurrentie betreft: 'Voor het toernooi begon zeiden Larsen en Timman dat ze om de eerste plaats zouden spelen en een eind zouden maken aan de overwinningen van Karpov. (.....) Timman was zeer serieus, hij draaide lekker zoals dat heet, en de laatste paar ronden lag hij slechts een half punt op mij achter'. Over Sosonko is Karpov aanzienlijk minder lovend. Hij heeft veel geluk gehad, vindt de wereldkampioen: 'een paar keer ontsnapte hij uit hopeloze posities en in de laatste ronde won hij van Van der Wiel, hoewel hij deze een paar zetten voor het eind van de partij remise had aangeboden'.

Over Van der Wiel sprekend brengt Karpov dezelfde seance in herinnering waaraan ik niet mee mocht doen: 'Interessant is, dat ik een jaar geleden in Den Haag een simultaan gaf tegen diplomaten en parlementariërs. Het waren grote liefhebbers maar, natuurlijk, geen al te ervaren spelers. Temidden van hen zat incognito Van der Wiel, toen reeds ex-Europees jeugdkampioen. Na de opening kwam ik in een tamelijk moeilijke situatie terecht en toen hij zijn ware identiteit onthulde, was mijn stand al erg kritiek geworden. Maar toch slaagde ik erin de partij te redden middels eeuwig schaak in een dame-eindspel met vier pionnen minder. Van der Wiel beschikt over een behoorlijk scherp tactisch gevoel. Zijn manco is een slecht uitgewerkt openingsrepertoire.'

Karpov besluit het relaas met de koele constatering, dat hij nu alle zes toernooien die hij in Nederland heeft gespeeld, gewonnen heeft. Met Interpolis in het vooruitzicht een prikkelend gegeven.

Alexander Münnighoff overleed op 28 april 2020. Dit artikel is eerder in *Schaakbulletin* 153 (1980) en *Hartversterkende schimpscheuten* (1985) gepubliceerd.

John van der Wiel, Europees jeugdkampioen 1979.

Aardige jongens waren we, maar jongens. Net op de middelbare school, net begonnen met schaken.

Arne Moll

Ik herinner me mijn eerste bezoek aan het Max Euwe Centrum, toen nog gevestigd aan de Paleisstraat, pal tegenover de Dam. Het moet eind 1987, begin 1988 geweest zijn; ik was net veertien geworden. Voor de deur stond in die tijd een blinde man met een piepklein draaiorgeltje en een centenbakje. Later zocht hij zijn heil aan de andere kant van het Koninklijk Paleis, tegenover de Nieuwe Kerk, misschien omdat hij dan 's middags in de zon stond. Je moest aanbellen en zeggen waarvoor je kwam. Dan de statige marmeren trap op. Daar kwam ik een jongen van mijn leeftijd tegen, mijn latere teamgenoot Iwan Lont, die destijds bij Nieuwendam schaakte.

Het Max Euwe Centrum aan de Paleisstraat

Ik liep achter hem aan en kwam in het voorportaal van het Max Euwecentrum (door ons al snel afgekort tot "Euwecentrum" of zelfs "Het Euwe"). Een smalle gang waar aan de rechterkant een aantal schaakcomputers stonden. Dat zijn nu museumstukken, maar waren destijds de nieuwste modellen: bakbeesten van hout of zwart-grijs plastic die geloof ik zelfs geluid maakten. De echt fanatieke schaakstudenten - meestal iets ouder dan wij, en van wie je vermoedde dat ze eigenlijk in de universiteitsbibliotheek

zouden moeten zitten - voerden hun eigen analyses aan deze computers. Ik deed dat overigens nooit, het leek me tijdverspilling, maar misschien kwam het omdat ik er zelf thuis eentje had: de CXG Enterprise S. Als je zijn openingsboek uitzette en hem tegen zichzelf liet spelen, kwam hij met de volgende zettenreeks: 1.c3 e5 2.Pf3 e4 3.Pd4 c5 4.Pc2. Het zegt veel over het toenmalige niveau van die dingen, hoewel dit eigenlijk best een aardig openingsconcept was. (Magnus Carlsen speelde onlangs 1.c3 in een online rapidpartijtje.)

Het Max Euwe Centrum werd al snel een naschoolse opvang voor Amsterdamse jeugdschakers. Eerst naar de McDonalds, de FEBO of de Burger King op de Nieuwendijk, dan naar het Euwecentrum. We studeerden wel een beetje, maar niet al te veel. Met 'we' bedoel ik hier vooral Herman Siebelhoff, Iwan Lont, Diederik van Rappard, Almar Sternau, Pepijn le Heux en Wessel Coppes. Ook onze leeftijdgenoot Karel van der Weide, toen al serieuzer dan de rest, kwam er wel eens. Later waren ook Ivo en Ornett Stork er vaak.

Wat deden we daar in godsnaam al die tijd? Niet ons huiswerk, in elk geval. We haalden wat openingsboeken uit de kast (*Die Grünfeld Vertheidigung* van Botwinnik en Estrin; *The Sicilian Dragon* van Sapi en Schneider) en speelden potjes uit de *Informator* of de *New in Chess* Jaarboeken na. Het was vooral een sociaal gebeuren. Er werd eindeloos geouwehoerd, vaak luidruchtig. Waarover we praatten weet ik niet meer, het ging meestal wel over schaken, ik herinner me dat iemand eens riep: "Karpov is een kneus!". Een oudere heer die over een stapel vergeelde tijdschriften gebogen zat, keek verstoord op. Vaak werden we terechtgewezen door de dienstdoende medewerker, maar nooit onvriendelijk. Hangjongeren in een schaakbibliotheek, wat wil je ook...

Wij zagen het Euwecentrum toen vooral als schakers-ontmoetingsplek, maar het was natuurlijk ook een museum ter ere van de enige Nederlandse wereldkampioen. Het is gek en misschien ook wel gênant dat ik me van de vele informatie die er over Max Euwe te vinden was, eigenlijk vrijwel niets herinner. Toch moet het museum mijn belangstelling voor schaakhistorie hebben geprikkeld, want ik raakte gaandeweg geïnteresseerd in de geschiedenis van romantische schaakopeningen zoals het koningsgambiet.

Ik leerde Leo Diepstraten kennen, een vriendelijke oudere heer die veel goed vond, er altijd was en ongelooflijk veel wist van het Lets gambiet. Diepstraten wees mij op Bilguer's *Handbuch des Schachspiels*, de *Modern Chess Instructor* van Steinitz en allerlei obscure gebundelde tijdschriften. Ik kopieerde me suf, een kwartje per kopietje als ik me goed herinner. Ik speelde deze openingen ook in mijn eigen partijen, op de interne competitie van schaakclub MEMO, het 'SGA Persoonlijk' en de OHRA-toernooien, maar zonder veel succes. Pas veel later begreep ik dat ik vooral het *idee* van romantisch schaak aantrekkelijk vond: de gedachte dat schakers

dit soort stellingen al honderden jaren bestudeerden en erover schreven; dat je ook nu nog een stelling op het bord kon krijgen waar de oude Greco zich in de vroeg-17de eeuw al mee had bezig gehouden. De slechte stellingen die ik er vaak aan overhield, vond ik een stuk minder leuk en leverden mij terechte hoon van mijn schaakvrienden in het Euwecentrum op. Had ik toen eindspelen bestudeerd, ik zou een tweede Capablanca zijn geworden.

Leo Diepstraten, zelf 'bezoeker' in 2011

Ooit kwamen we op het dak van het gebouw terecht, via een brandtrap ongetwijfeld. Daar had je een spectaculair uitzicht over de Amsterdamse binnenstad, zoals je eigenlijk nooit ziet. Het dak van het Paleis, vies en groengrijs; de gotische torentjes van de Nieuwe Kerk. Vaak gingen we na afloop naar de Arcade speelhal aan het Damrak, waar je voor een gulden een soort Virtual Reality-spelletjes avant-la-lettre kon spelen. Ik was er vergeleken met de rest nogal slecht in, maar dat maakte ik in toenemende mate op het schaakbord goed.

Naarmate de jaren verstreken haakten steeds meer jongens van de oorspronkelijke 'harde kern' af. Sommigen stopten helemaal met schaken, anderen ontwikkelden andere interesses, zoals dat hoort bij tieners van die leeftijd. Uiteindelijk was ik de enige die nog regelmatig in het Euwecentrum kwam (ook na de verhuizing naar het

Max Euweplein). Ik heb geen foto's uit die tijd, maar Eddy Sibbing liet mij onlangs wat oude foto's zien. Ze brachten mooie herinneringen terug, maar ook licht verwarrende. Wat deden we daar toch al die tijd? Hadden we echt niets beters te doen dan de Najdorf of het koningsgambiet bestuderen? Moesten we niet achter de meisjes aan? Lekker scheuren op brommers? "Schaken is alleen maar schaken" zei Donner, en hij had gelijk.

Leo Diepstraten in 'zijn bibliotheek' na de verhuizing naar het Max Euweplein

Mijn aantekeningen uit die tijd zijn bij een verhuizing kwijtgeraakt en de vele honderden netjes gebundelde kopietjes heb ik jaren geleden in een vlaag van opruimwaanzen weggegooid (net als veel notatieboekjes trouwens). Veel contact heb ik niet meer met het oorspronkelijke groepje Amsterdamse brallende schaakjongeren dat in die vormende periode tussen ons veertiende en achttiende bijna elke dag samenkwam in de Paleisstraat. De meesten zijn nu halverwege de veertig, net als ik. Ze hebben bijna allemaal vrouw en kinderen en een nette, succesvolle carrière in het een of ander. Schaken is nog slechts een hobby, of een herinnering aan een hobby. Het is dus toch nog goed gekomen.

Het ontstaan van het MEC

Leo Diepstraten

In 2010 schreef Leo in het kort hoe het MEC tot stand is gekomen.

Eind 1981, begin 1982 riep Henk Wille een comité bijeen, bestaande uit Ineke Bakker, Jur ten Have, Frans Wijnands, Leo Diepstraten en Henk Wille zelf, om ons te bezinnen hoe de gedachtenis aan Euwe levend gehouden zou kunnen worden. Er werden allerlei wilde ideeën op tafel gelegd, onder andere het oprichten van een standbeeld van Euwe ergens in Amsterdam. Ik kende Euwe goed uit de tijd dat we beiden verbonden waren aan de Alexander Rueb-Stichting, die destijds vooral gericht was op de eindspelstudie. Ik heb toen zelf het idee op tafel gelegd van een studie- en ontmoetingscentrum, waarbij ik dacht aan de studie van het schaken in ruime zin. Dit idee is door het comité overge-nomen en verder uitgewerkt.

Het was duidelijk, dat daartoe eerst de nodige financiën bijeen gebracht dienden te worden. Daar bleken vier jaar voor nodig. Over de locatie waren er aanvankelijk wat vage ideeën. Onder andere is er een pand aan de Nieuwe Amstelstraat geopperd. Toen de KNSB ten slotte ging verhuizen van de Passeerdersgracht naar het gebouw van de 'Grote Club' in de Paleisstraat, bleek daar genoeg ruimte om een studie- en ontmoetingscentrum in te richten, zij het op bescheiden schaal.

Twee afgestudeerden van de Reinward-academie werden in de arm genomen om het centrum in te richten. Jeroen Dijkstra, één van de twee, heeft daar aanvankelijk een bureau gekregen en de eerste tijd als betaalde kracht een kleine museumruimte vormgegeven. Het was al spoedig duidelijk dat een betaalde kracht mettertijd een probleem kon worden. Op 5 november 1986 werd het Centrum officieel geopend.

Toen ik in 1988 met prepensioen (de VUT) ging, kreeg ik plotseling volop tijd mij dagelijks in te zetten, waarbij ik begonnen ben een studiebibliotheek op te bouwen met 250 dubbelexemplaren van de Alexander Rueb-bibliotheek en een aantal boeken van het persoonlijk bezit van de erven Euwe. Ten Have had het grootste deel in kaart gebracht en aan de UB-bibliotheek aan het Koningsplein overgedragen.

Hoe het verder gegaan is met de uitbreiding van de bibliotheek, kan men lezen in de "Nieuwsbrief" van het MEC, die in januari 1988 voor het eerst verscheen. Ook de verdere ontwikkelingen zijn in de latere afleveringen te vinden.

Euwe Marsch

De *Euwe Marsch* uit 1935 van Pierre Palla (muziek) en Lajos Kovacs (tekst) is vrij bekend en is uiteraard in de expositie over Euwe opgenomen.

Redacteur Minze bij de Weg kwam op de website *geheugen.delpher.nl* een andere versie tegen, van Jack Bess uit 1936. Het intro is op zich al bijzonder: "Dit gedicht wordt U beleefd te koop aangeboden door een werkloos vakman".

1936

M. M.
Dit gedicht wordt U beleefd te koop aangeboden door een
werkloos vakman. Prijs naar goeddunken.

Dr. Euwe-Marsch

Muziek 50 ecnt Tekts: Jack Bess

Euwe is nu kampioen – Men kan tevreden zijn
't-ls gebeurd—'t-ls gebeurd
„Maxie“ lapte Aljechin met „al-z'n-gijn“
't-ls gebeurd—'t-ls gebeurd
Dagenlang heeft men gedroomd van „Anton 4“ en „Gerrit 8“
Maar.. dat die Max het winnen zou, dat had geen mens gedacht

Refrein:

Dokter Euwe won met sportiviteit
Na felle strijd-het pleit
Maar hij laat zich toch niet tot bluf verleiden
Hij blijft bescheiden—trots het feit
Hij heeft getoond wat er „in 'n kaaskop“ zit
Verstand en pit.. voor twee
En mocht hij wéér „'n Koning gaan schaken“
Dan doen we mee... Dan doen we mee

In 'n grijs colberije werd hij wereldkampioen
Hij was goed—Hij was goed
Voor zoiets behoefde hij z'n jas niet uit te doen
Hij was goed—Hij was goed
Euwe nam z'n „raadsheer“ op en sleepte „torens“ in de wacht
M'n moeder die het hoorde, zei: Dan heeft die man de vracht

Refrein :

Euwe's overwinning heeft de crisis niet verjaagd
Dat nou niet—Dat nou niet
Leverde geen broodje op voor hen,door zorg geplaagd
Dst nou niet—Dat nou niet
Maar dat is toch per uiterst saldo toch niet Dokter Euwe's schuld
Hij leerde toch de stakkerds iets. en wel.. het schoon „geduld“

Refrein:

Michail Botwinnik had een speciale band met Nederland

Symon Algera

In 1948 wordt Botwinnik wereldkampioen schaken en blijft dat met korte onderbrekingen tot 1963. Hij speelt zijn meeste buitenlandse toernooien in Nederland en wordt voorzitter van de Vereniging USSR-Nederland. Als schaker en als voorzitter komt hij vele malen, en vaak samen met zijn vrouw en dochter, naar Nederland. Zijn openhartige memoires geven een schat aan informatie over de matchfixing door het Kremlin, die hem zijn leven lang zal achtervolgen. Hij heeft opmerkelijke observaties bij zijn bezoeken aan ons land. Zo zegt hij te weten waar de in de oorlog verdwenen fietsen gebleven zijn, en dat is niet bij onze oosterburen. Bij de traditionele snertmaaltijd van het Hoogovenstoernooi wacht hij na de soep geduldig op de volgende gang. Eerbied en respect zijn woorden die passen bij de patriarch van het Sovjet-schaken.

Schooljongen wint van wereldkampioen

In 1925 wordt in Moskou een groot internationaal schaaktoernooi georganiseerd, het eerste na de revolutie die leidde tot de vorming van de Sovjet-Unie. Het hoofd van de Sovjet-schaakbond, Nicolai Krylenko, heeft de sterkste spelers ter wereld weten te strikken. Dit schaaktoernooi en deze Krylenko staan aan het begin van de schaak-carrière van Botwinnik. Op de rustdag van het toernooi gaat Capablanca naar Leningrad om daar aan dertig borden een simultaan te geven. De jongste tegenstander, een schooljongen van veertien jaar oud met een grote bril, wint van de Cubaan in een mooie partij. Het is de jonge Michail Moisejevitsj Botwinnik, die later vertelt dat goed te zien was dat de wereldkampioen zijn verlies niet prettig vond.

Krylenko is zijn beschermheer

Krylenko is de man die ervoor moet zorgen dat de Sovjet-Unie de nieuwe wereldkampioen gaat leveren, en het wordt al snel duidelijk dat Botwinnik hiervoor een belangrijke kandidaat is. Hans Ree, die naar eigen zeggen zelf met Botwinnik slechts de woorden “I resign” heeft gewisseld, schrijft over hun merkwaardige relatie. Krylenko gaat systematisch te werk en schuwt geen enkel middel. Later wordt hij de militaire aanklager die bij het uitvoeren van de grote zuiveringen van Stalin duizenden de dood in zal jagen. Hij moet eens gezegd hebben: “Het is niet voldoende de schuldigen te fusilleren, pas als je een paar onschuldigen liquideert, zijn de mensen echt onder de indruk”. In zijn memoires schrijft Botwinnik slechts over één persoon met echte warmte, en dat is deze Krylenko. Hij noemt hem goedkeurend een man met principes.

Matchfixing door het Kremlin

Tien jaar na zijn eerste optreden doet Michail mee aan het tweede internationale toernooi van Moskou. Vóór de laatste ronde stapt Krylenko zijn kamer binnen en

vraagt: “Wat zou je er van zeggen als Rabinovitsj van je zou verliezen”. Op dat moment staat hij samen met Flohr bovenaan de ranglijst. Hij weigert en protesteert, speelt remise en wint samen met Flohr het toernooi. De bron van dit vreemde verhaal is Botwinnik zelf. Er is later veel geschreven over het beïnvloeden van schaakpartijen door het Kremlin en er circuleren wilde complottheorieën. Daarin worden vaak de namen van David Bronstein en Paul Keres genoemd.

David Bronstein

Bij Bronstein, een Joods-Oekraïense schaker, gaat het om de match om het wereldkampioenschap in 1951, waarin deze twee partijen voor het eind nog een vol punt op de wereldkampioen voor staat. Hij verliest echter de 23ste matchpartij, die daarmee één van de meest becommentarieerde partijen uit de schaakgeschiedenis zal worden. De laatste partij wordt remise, de match eindigt in 12-12 en Botwinnik behoudt zijn titel. Al snel verschijnen er berichten dat Bronstein de match niet mocht winnen op last van politieke instanties in Moskou. Bronstein heeft op hoge leeftijd aan zijn Nederlandse vriend Tom Fürstenberg gezegd dat hij de match inderdaad niet wilde winnen. Deze vertelt dit in 2009 in zijn *Herinneringen aan de Toveraar*, maar schrijft ook dat Bronstein later tegenover hem ontkende dat hij zoiets gezegd zou hebben. Bronstein overleed in 2006.

De uit Estland afkomstige Keres heeft vragen over bedrog altijd ontweken, maar hij deed dat volgens historici op een manier die wel te denken gaf. In de oorlog speelde hij een aantal toernooien in Duitsland en in door Duitsland bezette gebieden. Naar Sovjet-maatstaven had hij daarmee ernstig met de Duitsers gecollaboreerd. Andere schakers hebben dat met de dood moeten bekopen, maar Keres niet. Het verhaal gaat dat Stalin een groot bewonderaar van hem was en dat hij daarom mocht blijven leven, maar wel met de afspraak dat hij geen wereldkampioen mocht worden als dat ten koste zou gaan van een Russische schaker. De Amerikaanse schaakhistoricus Taylor Kingston, die hier uitvoerig onderzoek naar heeft gedaan, geeft als conclusie: “Sovjet chess officials gave Keres strong hints that he should not hinder Botvinnik’s attempt to win the World Championship”.

Er zijn geen harde bewijzen van matchfixing door het Kremlin, maar Botwinnik beschrijft wél in detail een aantal concrete pogingen daartoe. Het gaat dan om pogingen waarover hij zelf vooraf wordt geïnformeerd en waartegen hij zich ook steeds fel verzette. Het is natuurlijk goed denkbaar dat het achter zijn rug om wel gebeurde. Dit onderwerp, waarbij hij zelf boven elke verdenking staat, is een rode draad in het leven van Botwinnik en, zoals zal blijken, ook in Nederland.

Winst in Nottingham en ergernis over Euwe

Het eerste grote internationale succes komt in 1936 op het toernooi in Nottingham, dat door Botwinnik wordt gewonnen. Het wordt door de Sovjets uitbundig gevierd. Stalin geeft de winnaar een auto en Botwinnik stuurt een telegram naar het Kremlin, dat in de *Pravda* wordt afgedrukt, waarin hij iedereen uitvoerig bedankt. Later wordt duidelijk dat het telegram door Krylenko is geschreven en dat Botwinnik alleen maar moest tekenen.

Euwe speelt tegen Botwinnik, Nottingham 1936

In 1934 trouwt hij met de mooie negentienjarige dochter van zijn wiskundeleraar. Zij wordt een bekende ballerina in het Bolsjoj-theater en zal hem bijna altijd vergezellen op zijn vele reizen naar Nederland. Later ook samen met dochter Olya, die in 1942 wordt geboren.

Het echtpaar Botwinnik ontmoet in Nottingham het echtpaar Euwe. Hij vertelt dat Euwe, die net een studie Russisch is begonnen, zich toen niet steeds prettig en sportief gedroeg, maar dat de Nederlander later één van zijn beste vrienden zal worden. In zijn memoires verdwijnt Krylenko in 1938 zonder verdere toelichting uit beeld. Uit andere bronnen wordt duidelijk dat hij op een avond nog een geruststellend telefoontje krijgt, maar de volgende dag wordt gearresteerd. Na een proces van twintig minuten wordt de aanklager van Stalin zelf ter dood wordt veroordeeld en direct daarna geëxecuteerd.

Meest rondgezeulde Rus uit onze geschiedenis

In 1938 wordt in ons land het eerste kandidatentoernooi uit de geschiedenis gespeeld. Het krijgt de naam van de sponsor, het AVRO-toernooi. Er gaan veel discussies aan vooraf en er zijn grote problemen met de organisatie. De winnaar van het toernooi zal de uitdager van wereldkampioen Aljechin worden. Botwinnik doet mee en klaagt erover dat hij met de trein het hele land wordt doorgestuurd met reistijden van twee uur, en dan ook nog zonder eten. Er wordt gespeeld in tien steden: Amsterdam, Groningen, Zwolle, Arnhem, Den Haag, Haarlem, Rotterdam, Breda, Utrecht en Leiden. Mr. E. Straat is het helemaal met hem eens en schrijft later in *de Volkskrant* dat het toernooi Botwinnik tot de meest rondgezeulde Rus uit onze geschiedenis zal maken. Deze vindt echter al snel een landgenoot bereid om hem in diens Studebaker naar de speellocaties te vervoeren.

Straat voegt er nog een hem kenmerkende toernooi-impressie aan toe: “Men kon de kleine, gedrongen ingenieur als een blok achter het bord zien zitten, roerloos, vastgekleefd aan zijn stoel, en zo lang de partij duurde zonder de geringste belangstelling voor de persoon van zijn tegenstander. Hij had een hoge, donkere kuif, wat dromerige ogen achter dikke brillenglazen. De aandacht van het publiek trok hij veel minder dan de ‘schilderachtige’ dwergen Reshevsky en Fine, de blonde Apollo Keres en de grimmige reuzen Capablanca en Aljechin”.

De Telegraaf heeft meer aandacht voor zijn vrouw: “Mevrouw Botwinnik is een jeugdige donkere verschijning met den droomerigen blik haar ras (Armenië) eigen. Fraaie wenkbrauwen omlijsten een paar expressieve ogen, die den beschouwer tot in het diepst van de ziel schijnen te willen peilen.”

Het toernooi wordt gezamenlijk gewonnen door Paul Keres en de Amerikaan Reuben Fine, maar op grond van aanvullende afspraken daarover zal Keres de uitdager van Aljechin worden. Botwinnik wordt derde.

Onderonsje met Aljechin in het Carlton-hotel

Het loopt anders. Bij de openingsceremonie van het toernooi had wereldkampioen Aljechin al duidelijk gemaakt dat hij niet noodzakelijk tegen de winnaar van het toernooi om de wereldtitel zou spelen. Elke andere schaker die voor voldoende prijzengeld kon zorgen, zou voor hem ook goed zijn. Botwinnik schrijft in zijn memoires dat hij hier goed nota van had genomen en het plan opvatte om de wereldkampioen te gaan uitdagen. Tijdens een diner in het Amstel-hotel in Amsterdam, waar je volgens hem zeer goed kon eten, vraagt hij een Sovjet-official om toestemming. Die krijgt hij, en tegen het eind van het toernooi bezoekt hij, samen met Flohr als getuige, Aljechin in het Carlton-hotel. De wereldkampioen verbleef daar, afgezonderd van de andere schakers, omdat hij zijn vijand Capablanca niet wilde tegenkomen. Na een kop thee, die tot verrassing van Flohr door de nogal zuinige Aljechin werd betaald, kwamen ze al snel tot een akkoord over een match om de wereldtitel tussen Botwinnik en Aljechin. De enige voorwaarde van de laatste was dat de match niet in Nederland zou worden gespeeld. De niet optimale organisatie van het nog lopende toernooi zal hierbij wellicht een rol hebben gespeeld. De rechthebbende uitdager Keres wordt dus gewoon gepasseerd.

De match met Aljechin zal er echter niet komen. De oorlog breekt uit en de wereldkampioen sterft in 1946 onder erbarmelijke en volgens sommigen ook verdachte omstandigheden in Portugal. Door zijn bedenkelijke praktijken tijdens de oorlog (zoals eerder beschreven in ‘Aljechin in Nederland’) was hem zijn wereldtitel al ontnomen en velen, waaronder Euwe, wilden al niet meer tegen hem schaken.

‘Nederlandse fietsen in de Atlantikwall’

Tijdens het AVRO- toernooi van 1938 bezoekt Botwinnik Amsterdam, en daar is hij onder de indruk van de ontelbare fietsen. Vlak na de oorlog komt hij er weer op doorreis naar het schaaktoernooi in Groningen, en het valt hem op dat er nu veel minder zijn. Dat is geen verrassende observatie, maar zijn uitleg wel. Er zouden volgens hem door de Duitsers één miljoen fietsen zijn gebruikt als wapening van het beton in de Atlantikwall, de door hen aangelegde verdedigingslinie. Omdat deze verklaring niet overeenstemt met filmbeelden van opgestapelde fietsen achter in Duitse vrachtwagens op weg naar de Heimat, is dit gecheckt bij het Nederlands Instituut voor Oorlog Documentatie (NIOD). Hun antwoord is duidelijk, de fietsen zijn inderdaad op grote schaal door de Duitsers gevorderd, echter niet voor de bouw van de Atlantikwall, maar gewoon om ze te gebruiken als vervoermiddel. Het is een raadsel hoe de Rus aan zijn bewering komt.

Ergert zich aan de Nederlandse pers

Met grote onduidelijkheid over de vraag hoe het nu verder moet met het wereldkampioenschap, organiseert de schaakvereniging Staunton in 1946 een groot internationaal toernooi in Groningen. Botwinnik reist samen met zijn vloeiend Nederlands sprekende vriend Flohr naar Groningen en beschrijft hun tocht over een dijk die de Noordzee van de Zuiderzee scheidt. Hij vertelt over de grote armoede en

het weinige voedsel in Nederland. Dat is volgens hem goed te zien aan de organisatie van het toernooi. Op de vooravond van het toernooi brengen Euwe en zijn drie dochters in hotel Frigge een Russisch lied ten gehore. Daar is Michail zeer mee ingenomen en noemt het een vriendelijk en ontroerend gebaar naar het Sovjet-volk.

Het toernooi wordt gewonnen door Botwinnik, en van koningin Wilhelmina krijgt de niet rokende winnaar een zilveren sigarettenhouder. Botwinnik maakt zich erg druk over berichten in de Nederlandse pers dat Smyslov en Boleslavsky in opdracht van het Kremlin van hem verloren zouden hebben. Hoewel dit soort berichten niet helemaal vreemd voor hem zullen zijn geweest, maakt hij zich hierover zo kwaad dat hij niet meer in Nederland wil spelen, maar daar moet hij al heel snel op terugkomen.

Match om het WK in 1948

Een zeskamp zal de nieuwe wereldkampioen moeten leveren. Tegen de zin van Botwinnik wordt die deels in Den Haag en deels in Moskou gespeeld. Het is opmerkelijk dat ons land in korte tijd drie belangrijke schaaktoernooien organiseert. Hierbij zal een rol hebben gespeeld dat Nederland geen grote mogendheid was, en geen partij in de inmiddels al begonnen Koude Oorlog. Het wordt trouwens een vijfkamp, want de Amerikaan Fine zegt af. Over de reden is veel geschreven en er is nog steeds onduidelijkheid over. Het lijkt aannemelijk dat een mogelijke combine van de drie Sovjet-spelers hierbij een rol heeft gespeeld. De vijf deelnemers zijn de Sovjet-spelers Botwinnik, Smyslov en Keres, de Amerikaan Reshevsky en onze landgenoot Euwe.

Euwe-Botwinnik, WK 1948

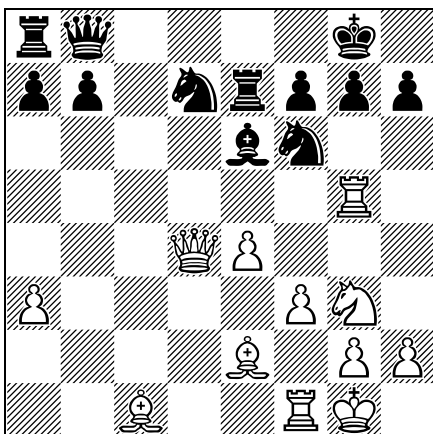
Tijdens het Nederlandse deel van de match spelen ze in Den Haag, in de dierentuin bij het Malieveld, en logeren vele kilometers verder in het Kurhaus in Scheveningen. Dat zint de Rus helemaal niet, want de noodzakelijke autoritten, met volgens hem irrelevante gesprekken, zullen zijn creatieve concentratie verstoren. Hij is gewend om volgens een vaste route en in diepe concentratie van zijn hotel naar het speellokaal te lopen. Tot zijn ergernis steunen de andere spelers hem niet. Botwinnik wenst een hotel op maximaal twintig minuten loopafstand en het lukt de Russische consul op het laatste moment om voor het echtpaar Botwinnik met dochter Olya nog kamers te boeken in hotel De Twee Steden op het Buitenhof (later wordt dit een bioscoop, en daarna een restaurant). De loopafstand naar de speelzaal wordt door vader en dochter gecontroleerd en blijkt tot volle tevredenheid exact twintig minuten te zijn.

Het toernooi in Nederland verloopt voorspoedig voor de Rus. Van de eerste vier partijen wint hij er drie en speelt er één remise. Er volgen daarna drie remises en in de laatste partij in Nederland wacht Paul Keres.

Botwinnik – Keres, 25 maart 1948 Den Haag

[kort commentaar van Botwinnik en Keres]

1.d4 Pf6 2.c4 e6 3.Pc3 Lb4 4.e3 0-0 5.a3 Lxc3+ 6.bxc3 Te8 7.Pe2 e5 8.Pg3 d6 9.Le2 Pbd7 10.0-0 c5 11.f3 cxd4 [Keres: beter Pf8] 12.cxd4 Pb6 [Keres: beter Pf8 of b6] 13.Lb2 exd4 14.e4 Le6 15.Tc1 Te7 [Keres: beter Tc8] 16.Dxd4 Dc7 [Keres: beter Pa4 / Botwinnik: Nu staat wit gewonnen] 17.c5 dxc5 18.Txc5 Df4 [Keres: beter Dd8] 19.Lc1 Db8 20.Tg5 Pbd7

21.Txg7+(!) Kxg7 22.Ph5+ Kg6 23.De3 1-0

[Botwinnik: Keres kijkt nu lange tijd naar zijn gesloopte stelling en met nog 30 seconden resterende bedenktijd stopt hij de klok, vult het scorebriefje in en vertrekt zonder iets te zeggen.]

De partij wordt uitvoerig in de pers besproken, inclusief de, zoals Botwinnik schrijft, ongebruikelijke wijze van opgeven. De conclusies

zijn eensluidend. Botwinnik heeft mooi gespeeld, maar Keres erg slecht. De Est is het hier mee eens en noemt het zonder twijfel zijn zwakste partij van het toernooi.

Botwinnik sluit hiermee het eerste deel van het toernooi als eerste af en vertrekt direct daarna samen met Euwe naar Rusland. De reis verloopt niet zonder problemen want bij een douanecontrole worden in de bagage van de Nederlander documenten met geheimschrift in cijfers en letters aangetroffen, en de beambten vinden de stukken dermate verdacht dat ze deze rechtstreeks naar Moskou willen sturen. Het is de openingsvoorbereiding van Euwe. Die is daar natuurlijk niet van gediend en

weigert ze af te geven. Botwinnik bemiddelt, en nadat Euwe hem heeft gezworen dat er niets in staat dat de Sovjet-Unie kan schaden wordt de reis eindelijk voortgezet.

Ook het Russische deel verloopt gunstig voor Botwinnik, en na een remise tegen Euwe breekt in Moskou een ovatie los. De door het Kremlin gedroomde Sovjetschaker wint het toernooi met overmacht en wordt zo de zesde wereldkampioen schaken. Buiten de Sovjet-Unie is men kritisch, men vindt het opmerkelijk dat de nieuwe wereldkampioen al zijn partijen tegen Keres heeft gewonnen. Dat Botwinnik later in het toernooi nog van Keres verliest verandert daar niets aan, dan heeft Botwinnik de wereldtitel al binnen. De Est eindigt het toernooi als derde, samen met Reshevsky, vlak achter Smyslov maar ver voor Euwe, die een teleurstellend toernooi speelt.

De nieuwe wereldkampioen gaat zich nu wijden aan zijn doctoraalstudie en doet het met schaken wat rustiger aan. In 1951 verdedigt hij zijn wereldtitel in een match met Bronstein. Deze eindigt in 12-12, waarmee Botwinnik de titel behoudt. In 1954 is Smyslov de uitdager, met hetzelfde resultaat. In 1957 lukt het Smyslov om Botwinnik te verslaan, maar een jaar later herovert hij de titel in de revanchematch. In 1960 verliest hij opnieuw, nu van Tal, maar ook deze keer wint hij een jaar later de revanchematch. In 1963 moet hij de titel definitief aan Petrosjan afstaan na een verlies met 12½-9½.

Tijdens deze matches toont Botwinnik zich achterdochtig en hij is bang voor complotten. Hij vertrouwt niemand, zoals ook blijkt uit het merkwaardige, maar ook hardnekkige, verhaal dat hij zijn goede vriend en secondant Flohr niet wilde informeren over de door hem afgegeven zet in de beruchte eerder genoemde 23ste matchpartij tegen Bronstein. Zelfs hem vertrouwde hij niet.

Keres-Botwinnik, Aljechin-memorial 1956

Vrienden in Nederland: Dr. Euwe en LSG

Naast toernooien speelt Michail een groot aantal simultaanseances in ons land. Evert Straat beschrijft in *Botwinnik en Flohr in Nederland* twee simultaantournees in 1958 en 1963. De belangstelling voor het optreden van Botwinnik als simultaangever is overweldigend. Clubs bieden tegen elkaar op om de wereldkampioen aan het werk te zien. Voor een optreden ontvangt Botwinnik 350 gulden terwijl Flohr met 150 gulden genoeg moet nemen.

Bij de simultaan die hij in 1958 bij LSG in Leiden geeft in de bovenzaal van Het Gulden Vlies, krijgt hij het erelidmaatschap aangeboden. Daar is hij zichtbaar blij mee en hij steekt tegen zijn gewoonte in zelfs een speech af. Vanaf dat moment is er een bijzondere band tussen hem en LSG, en als hij in Nederland is, komt hij vaak even langs. Zo ook in 1980 als hij een week in Nederland is als voorzitter van de Vereniging USSR-Nederland. Geheel onverwachts brengt hij een bezoek aan de M3-kantine, het toenmalige speellokaal. Hij spreekt weer en verklaart dat hij in Nederland twee vrienden heeft: Dr. Euwe en LSG.

De erwtensoep was geen aperitief

De gebrilde Rus speelt zowel tijdens als na het behalen van zijn wereldtitel veel toernooien in Nederland. Na de reeds genoemde matches volgen een zeskamp in Wageningen, een zeskamp in Amsterdam en een achtkamp in Noordwijk, die hij alle op zijn naam schrijft. Vervolgens wint hij in 1966 het IBM-toernooi en in 1969 het Hoogovenstoernooi. De laatste twee toernooien noemt hij uitvoerig in zijn memoires. Over het IBM-toernooi is hij erg te spreken, en dan vooral over de kerk waar de partijen worden gespeeld. Het is de voor die tijd zeer moderne De Ark in Amsterdam. De ingenieur beschrijft gedetailleerd de klokkentoren die vóór de kerk staat en waarvan de klokken ‘automatisch’ gaan luiden. Hij is ook tevreden over zijn spel, maar de Rus denkt wel dat God hem zal hebben geholpen in zijn partij tegen Zuidema. Hij zwijgt echter over zijn verliespartij tegen Johan Barendregt.

Over het Hoogovenstoernooi heeft hij weer wat klachten, zoals de dunne muren van zijn hotelkamer waardoor je alles kon horen, en over de traditionele snertmaaltijd bij de afsluiting. Hij vindt de soep wel lekker, maar moet wel wat lang wachten op de volgende gang, die uiteindelijk niet bleek te komen. De erwtensoep was dus geen aperitief.

Afscheid van het internationale schaken in Leiden

Zijn laatste internationale toernooi speelt hij in 1970 in Leiden op uitnodiging van LSG. De club was al heel ver met het organiseren van een match tussen hem en Fischer, maar de Amerikaan trekt zich terug en daarom wordt het een vierkamp met Spassky (die wint), Donner (tweede), Botwinnik (derde) en Larsen (laatste). De spelers blijken het uitstekend met elkaar te kunnen vinden. Donner schrijft in *De Koning* dat de Rus weliswaar een communist is, maar wél een communist met ideeën, en hij wijst verder op zijn vreselijke “ijsbeergedrag”. Hij verlaat tijdens de partij pas

zijn stoel en gaat wandelen als hij totaal gewonnen staat. Botwinnik logeert in Noordwijk en *De Telegraaf* schrijft bij een foto van hem, lopend op de Koningin Astrid Boulevard: “Een doordeweekse man in altijd dezelfde kleren, een beetje eenzaam tussen de gele huizen en de zee. Een wat tobberig uitziende heer met afhangende schouders, een hoed en een bril, een wapperende regenjas, hoog gesloten en grote schoenen”.

Oegstgeest 1970, (vlnr) Larsen, Donner, Botwinnik en Spassky.

Voorzitter van de Vereniging USSR-Nederland

In 1959 wordt in Moskou de Vereniging USSR-Nederland gedoopt. Botwinnik wordt de eerste voorzitter en *De Waarheid*, de partijkrant van de Communistische Partij Nederland, doet uitvoerig verslag van de bijeenkomst. Het is een groot feest met talrijke redevoeringen waarin duidelijk wordt gemaakt welk een grote plaats het kleine Nederland inneemt in de harten van de Sovjet-mensen. De krant citeert de voorzitter als deze verklaart dat hij het van uitermate groot belang acht dat beide landen nog nooit de wapens tegen elkaar hebben opgenomen. De Bolsjewiek had ons eerder nog een “merkwaardig speelgoedlandje” genoemd, en dat doet vermoeden dat hij ook niet erg bevreesd zal zijn geweest als dat wel zou zijn gebeurd. Het is overigens niet duidelijk of de voorzitter (of zijn tekstschrijver) hier de Tweede Coalitieoorlog van 1799 heeft gemist, waarin onze strijdkrachten de Russen bij de ‘Slag bij Bergen’ hebben verslagen. De kogelgaten in de kerk van Bergen en straatnamen zijn hiervan nog de stille getuigen.

Berry Withuis is na de oorlog schaakredacteur van *De Waarheid* en kent Botwinnik niet alleen goed als voorzitter van de Vereniging USSR-Nederland, maar ook als schaker. Hij trekt veel met hem op en organiseert een aantal simultaanseances voor hem. Zijn dochter Jolande schrijft in *Raadselvader* uitvoerig over de wereldkampioen, die volgens haar door hem altijd “Botje” werd genoemd. Zij schrijft zijn naam in haar boek overigens steeds als “Botvinnik” en dat is geen vergissing maar overeenkomstig de schrijfwijze in vrijwel alle landen ter wereld. Het is onduidelijk waarom dat in ons land anders is.

Ideeën over computerschaak

Na zijn afscheid van het actieve schaken gaat Botwinnik zich bezighouden met de ontwikkeling van het computerschaak. Vele malen is hij in Nederland om er voordrachten over te geven. Jaap van den Herik geeft aan dat zijn relatie met de Nederlandse computerschaakwereld vooral dankzij Euwe intensief is geweest. In 1970 zegt hij in een interview met *Het Vrije Volk*: “Ik voorspel dat er een dag komt waarop de computer de wereldkampioen zal verslaan”. Ofschoon dit een voor die tijd gewaagde uitspraak was, die later ook doeltreffend bleek, wordt hij in Nederland door de computerschaakwereld kritisch bekeken en worden zijn ideeën na verloop van tijd met enige scepsis gezien.

Minder gezagsgetrouw

In *Trouw* concludeert Max Pam dat de aanvankelijk nogal gezagsgetrouwe Botwinnik later niet altijd de benodigde eerbied voor Sovjet-bestuurders blijft tonen. Zo weigert Botwinnik een brief mede te ondertekenen waarin het gedrag van de uitgeweken Kortsjnoi wordt veroordeeld. De Sovjetschaakbond had met al zijn intriges voor een belangrijk deel zelf schuld aan de vlucht van Kortsjnoi, vond Botwinnik. Als represaille verbiedt het Kremlin de uitgave van zijn memoires in het Duits.

Ook op hoge leeftijd komt Botwinnik nog vaak in ons land. Tim Krabbé vertelt dat hij aanwezig is bij de prijsuitreiking van het Nederlands jeugdkampioenschap als hem wordt gevraagd of hij schakend gefilmd mag worden. “Ik heb lang niet meer gespeeld” zegt Botwinnik, maar hij vindt het goed en gaat tegenover Sosonko achter het bord zitten. De bejaarde Rus komt steeds beter te staan, maar neemt wel erg veel tijd voor het uitvoeren van zijn zetten. Sosonko weet dat het allemaal te lang gaat duren en zegt hem na verloop van tijd dat de regisseur nu wel genoeg heeft. De patriarch van de Russische schaakschool tuurt naar het bord en weet precies hoe het staat. Na enige tijd wendt hij zich tot de regisseur, en met een lichte buiging zegt hij in perfect Nederlands: “Alstublieft meneer. Tot uw dienst”.

Plotwending, maar verwarring blijft

In 1991 heeft Max Pam, samen met Genna Sosonko, nog een interview met de dan tachtigjarige Botwinnik (gepubliceerd in *Vrij Nederland*). Het vindt plaats in een hotel in Brussel, waar hij de kandidatenmatches bijwoont. Het gesprek komt op Fischer en er wordt hem gevraagd of er sprake is geweest van een Sovjet-combine

tegen de Amerikaan. Hij antwoordt dat hij daar in het geval van Fischer geen oordeel over kan geven, maar voegt eraan toe dat hij zelf wel heeft meegemaakt dat er opdrachten werden verstrekt en vertelt dat tijdens het wereldkampioenschap in 1948 in Moskou door een “hoog niveau” aan hem is voorgesteld om Sovjet-spelers tegen hem te laten verliezen. Als gevraagd wordt “hoe hoog”, steekt hij direct een tirade af met een verrassende verklaring: "Stalin heeft dat persoonlijk voorgesteld. Maar ik heb dat natuurlijk geweigerd! Het was een intrige tegenover mij om mij te kleineren. Een belachelijk voorstel, slechts gedaan om mij als de toekomstige wereldkampioen nog even te kleineren. In sommige kringen wilde men liever dat Keres wereldkampioen zou worden.” Genna Sosonko acht het overigens onwaarschijnlijk dat Stalin dit in concrete bewoordingen zo heeft gezegd, maar acht het wel mogelijk dat hij hierover een toespeling heeft gemaakt die door ondergeschikten als een opdracht is opgevat.

Het levensverhaal van Botwinnik leest hiermee als een drama, met de eerbiedwaardige Michail zelf in de hoofdrol, de mysterieuze Paul Keres, duistere en onzichtbare figuren in het Kremlin en de onberekenbare dictator Jozef Stalin op de achtergrond. Er zijn intriges, vreemde voorvallen, en aan het eind komt Botwinnik met een verrassende plotwending die de lezer, tot op de dag van vandaag in verwarring achter laat. Een verwarring die niet minder wordt bij lezing van de slotwoorden van zijn memoires: “I have written the truth as it seemed to me. Chess players are a group of people who are prone to suspicion, so this truth is subjective”.

In mei 1995 sterft Botwinnik. Volgens zijn dochter is hij actief gebleven tot zijn dood, ondanks een bijna gehele blindheid.

Belangrijke bronnen naast veel oude kranten: *Achieving the aim*, Botwinnik; *De ziel van de Sovjet schaker*, Tim Krabbé”; *Schitterend schaak*, Hans Ree; *Herinneringen aan de Toveraar* (Matten nummer 5), Tom Fürstenberg; *Botwinnik en de computer*, Prof.dr. H.J van den Herik (*Schakend Nederland*).

Dit artikel is een meer uitgebreide versie van ‘Botwinnik in Nederland’, dat in de Nieuwsbrief van juni 2020 is opgenomen en het vijfde in een reeks. Symon Algera schreef in de MEC Nieuwsbrief eerder ‘Réti in Nederland’, ‘Lasker in Nederland’, ‘Capablanca in Nederland’ en ‘Aljechin in Nederland’. U vindt deze nieuwsbrieven op de site van het Max Euwe Centrum.

Zwerven in het land van de schakers

Ruud Aalbersberg heeft meer dan twintig verhalen van zijn hand gebundeld. De artikelen zijn verschenen in *Man & Paard*, het clubblad van schaakclub Voorschoten. Een aantal is ook in de (digitale) Nieuwsbrief van het Max Euwe Centrum gepubliceerd.

Het is een leuke mix van artikelen geworden, van schaken tot literatuur, van kunst tot oorlog, en ook persoonlijke verhalen ontbreken niet. Het 60 pagina's dikke blad is uiterst fraai vormgegeven door Christine van der Ven. Een voorproefje kunt u op de volgende pagina's lezen.

Het is voor € 14,95 te bestellen bij de auteur: roaalbersberg@hetnet.nl

Wie was toch de vader van Max Euwe?

Ruud Aalbersberg

De levensloop van onze Max – uiteraard niet Max Pam of Max Tailleure, maar Max Euwe – is, zoals u ongetwijfeld weet, vrij uitputtend beschreven door Alexander Münnighoff. In zijn prachtige biografie uit 1976 gaat deze vooral in op de beginjaren van zijn schaakcarrière, hoe hij als jong ventje gevestigde reputaties opzette en reeksen van (trainings-)wedstrijden speelde. Daarna volgen uitgebreid zijn gloriejaren als kampioen van Nederland – voor de eerste keer reeds in 1921 – en daarna natuurlijk zijn overwinningen in grote toernooien, waaronder bijvoorbeeld Hastings (1930), zijn tweekamp met Aljechin in 1935, en de revanche van laatstgenoemde in 1937. De biografie besteedt veel aandacht aan de eerste jaren van Euwe als voorzitter van de FIDE vanaf 1970, zijn grote diplomatieke gave rond de tweekamp Fischer-Spasski, en zijn verdiensten, gelet op een veelheid van schaakpublicaties, voor het Nederlandse schaakspel in het bijzonder. In 1981 overlijdt Euwe, hij is dan 80 jaar.

Wat relatief onderbelicht blijft is de bijdrage van de ouders van onze Max aan diens schaakloopbaan. Dit korte verhaal wil met name de vader van Max meer reliëf geven. Door een gelukkig toeval kreeg ik namelijk een boekje in handen waarin ons een scherpe blik wordt gegund op met name de professionele kant van zijn vader. Maar eerst nog even iets over wat Münnighoff zelf schrijft over de jeugdijaren van Max en diens ouders. Vader Euwe was onderwijzer, eerst bij het christelijk-protestants onderwijs, later, om financiële redenen, bij het openbare. Daarnaast gaf hij muzieklessen viool en piano.

Reeds op vierjarige leeftijd leerde Max van zijn ouders schaken, waarbij zijn moeder kennelijk een hoofdrol speelde. Max kon al lezen, schrijven en rekenen voordat hij naar de lagere school ging. Zijn ouders verhuisden toen van de Watergraafsmeer naar de Jan Steenstraat in De Pijp.

Op negenjarige leeftijd speelt hij dan zijn eerste toernooi. Hij was daarop geattendeerd door een oom die lid was van de Amsterdamse Schaakclub. Na de basisschool volgt een wat moeizame periode op de middelbare school.

Naast schaken heeft voetballen zijn grote aandacht. Telkens opnieuw blijkt zijn moeder een grote schaakstimulator, zijn schaakmuze.

Waar is echter vader Euwe in dit verhaal? De biografie vermeldt zijn vader als een vrij lange, energieke en plichtbewuste man, een man die zijn burgerlijke afkomst nimmer verloochende, een goed huisvader en opvoeder – er waren in dat gezin nog een oudere broer en twee jongere broers en twee jongere zussen.

De ouders van Max Euwe: Elisabeth van der Meer en Cornelis Euwe

Was hij thuis dus een respectabele huisvader, hoe was dat in zijn werk op de genoemde lagere scholen? Navraag op het Max Euwe Centrum leerde mij dat over vader Euwe nimmer geschreven zou zijn, laat staan over zijn werk als onderwijzer.

Mijn vreugde was dan ook groot toen ik in het boekje *Jeugd in de Pijp* uit 1959, van Piet Bakker, de schrijver van de Ciske de Rat-boeken, een hoofdstukje ontdekte waarin Max's vader een aantal keren ter sprake komt. Hij wordt daarin beschreven als een onderwijzer die niet al te veel moest hebben van de nieuwste pedagogische inzichten – de Heilige Pestalozzi – als een onderwijzer die met een directe draai om de oren meer resultaat boekte dan met een lange zogenaamd pedagogische verantwoorde preek.

Ik ben zo vrij hieronder de nodige keren terug te grijpen op dat goed geschreven, geestige relaas, dat als volgt begint:

“Ik zat in de klas bij meester Euwe, de vader van doctor Max, met wie ik vaak gevochten heb, niet wetende dat ik een toekomstige wereldkampioen sloeg. Met z'n veertigen zaten wij in het lokaal. (...) Het eerste vraagstuk is natuurlijk: hoe bewaart men de orde in zo'n pedagogisch pakhuis? (...) Kinderpsychologen van vandaag de dag (...) hebben er boeken over geschreven (...) Ik ben er van overtuigd dat meester Euwe nog nooit een brochuretje van zeven stuivers had gelezen over het ordeprobleem. Maar hij had orde en zelfs een prettige. Was er een vervelend, dan wenkte hij zo'n jongen met een zwijgend gebaar naar zich toe, gaf hem een paar kletsen om de kop (...) Geen woord verspilde hij aan het geval. En die moest die schoffies nog leren, waar Paramaribo lag, en van 1579 Unie van Atrecht en Utrecht (wat is er toch in godsnaam in Atrecht gebeurd!? Ik weet het amper van Utrecht...) en van de grootste gemene deler en zo. Was het dan een wonder dat hij de grootste gemene smeerkanus eens uit de bank zwiepte? De man moest opschieten. Hij had geen tijd voor pedagogiek, hij moest opvoeden!”

Tot zover het verhaal van Piet Bakker over de vader van de latere wereldkampioen schaken Max Euwe. Ik kan uiteraard niet instaan voor het waarheidsgehalte ervan, zijn kleinkinderen, voor zover nog in leven, zouden daar wellicht nog iets over kunnen zeggen. Een kern van waarheid zal zijn relaas zeker hebben, want veel van de eigenschappen van de onderwijzer Euwe vinden wij terug bij onze latere wereldkampioen.

MEC fotoquiz: op naar de 100

Eric de Winter

Nu we het al zo'n vier maanden zonder het gewone schaakleven moeten doen, is alles zeer welkom om je verbonden te blijven voelen met je grootste passie. Een zoektocht door de geschiedenis is een prachtig initiatief. Eerst het spannende format van Eric Roosendaal, en nu een brede kijk in de Nederlandse schaakgeschiedenis. Een boeiend tijdverdrijf, en het brengt voor mijzelf vele herinneringen naar boven.

*Eric de Winter is vrijwilliger
van het MEC geworden*

Bij een eerste blik op de 100 foto's van de quiz van het Max Euwe Centrum dacht ik: er zit veel herkenning in, ik moet wel een eind kunnen komen, maar 100 haal ik nooit. Een allereerste snelle scan leverde 62 hits op, met de gedachte dit aantal nog behoorlijk te kunnen opvoeren zonder hulpbronnen. Ik was bij de verkiezing van Ron Langeveld in het MEC, ik herkende de jonge Lex Jongsma direct, en ik heb iets geschreven over Elias Stein, waar ik nog een vervolg aan wil geven. Met Rie Timmer heb ik heel lang geleden nog in het OSBO-bestuur gezeten.

Ik had inmiddels Gerard Welling en René Olthof gewezen op de quiz en heb hen onmiddellijk aangenomen als secondanten; per slot van rekening had ik er nog 38 te gaan. Een gouden greep natuurlijk, want het is algemeen bekend dat zij ongelooflijk veel weten van de schaakwereld. Zelf heb ik in de jaren zeventig en tachtig gewerkt

voor KNSB en FIDE en daar heel veel bekenden uit de schaakwereld ontmoet. Ik ben altijd erg betrokken gebleven, en ik schaak nog steeds op bescheiden clubniveau. Daarnaast speel ik af en toe een toernooi, zoals eens per jaar het Reykjavík Open, waar ik me ook met veel plezier stort in de befaamde, pittige pubquiz, in een duo van wisselende samenstelling.

Ik slaagde er in bij de 100 foto's mijn score nog aardig op te voeren, deels vanuit mijn geheugen, deels vanaf mijn zolder waar een aardige hoeveelheid naslagwerken ligt opgeslagen, en deels met hulp van internet; internet vooral om te checken. Er zat behoorlijk veel 'o ja, natuurlijk' bij. Met een ruime hoeveelheid hints van Gerard en René werd het aantal treffers redelijk snel naar ongeveer 90 opgevoerd. Pas daarna begonnen de grotere vraagstukken. Met daarbij het risico op persoonsverwisseling. De moeilijkheden zaten vooral aan het eind. Vanaf daar hebben we er zeeën tijd ingestoken.

Curieus is dat ik Jur ten Have (*zie foto links*) in mijn KNSB-tijd wel eens had gezien op het bondsbureau en nu als suggestie had genoteerd. Maar het leek ons dat de foto van ver vóór onze geboorte was en een andere foto konden we nergens vinden. 'Nummer 77' bleef zo, helaas dus onnodig, tot het eind een raadsel, ik koos uiteindelijk voor een andere naam onder het motto 'nooit geschoten is altijd mis'. Ook bijvoorbeeld Rob Hartoch was niet direct duidelijk, die zag er later heel anders uit! Dat geldt voor meer geportretteerden, maar daar kwamen we dan gezamenlijk wel uit. Piet Zwart stond vrij snel op de lijst, maar vooral ikzelf had hierover grote twijfels. Ik heb Piet vaak ontmoet, maar toch was ik er niet van overtuigd dat hij de man van foto 87 was. Toch

opgeschreven, er was geen betere kandidaat, en dus maar goed ook. De cartoon van Sergey Tiviakov gaf iets minder zekerheid dan die van de nog steeds sprekend lijkende Friso Nijboer (sorry Friso ...). Jac. Haring was ook een lange onzekerheid. Anders dan Jur is hij nooit geschraapt van de lijst kandidaten, je zou kunnen zeggen

dat dit de sleutelzet was waarmee dit probleem werd opgelost. Nummer 99 werd heel snel aangemerkt als een ‘briljante instinker’, zodat er nooit twijfel is gerezen dat dit Eric Roosendaal was, maar die was het dus niet. En de laatste was ook niet gemakkelijk. Iemand bij een opening of prijsuitreiking met zo veel bloemen. Zijn de schoorstenen op de achtergrond van de Hoogovens? Na veel turen, wikken en wegen waren we vrij zeker van de naam Piet Veldheer (*zie onderstaande foto*), een prachtige naam om de serie mee te eindigen.

Bij al het nazoeken stuitte we vanzelfsprekend op nog veel andere namen die zeker ook een plaatsje in deze mooie collectie hadden kunnen krijgen. Er is dus nog ruimte voor een vervolg ... Het was zeker een mooie mix van heden en verleden, man en vrouw, en een grote verscheidenheid aan categorieën. Al het geblader in de oude naslagwerken bevestigde ook weer eens dat Nederland in de vorige eeuw een ongelooflijk rijk schaakleven kende. Ik heb samen met de Velpse en de Arnhemse

Schaakverenigingen een toernooi georganiseerd, het Euwe Stimulans Toernooi in 2007, waar Friðrik Ólafsson in zijn slotspeech zei: “I have played here many times, and in your country chess is not only a game or a sport, it is culture. The game has deep roots in Holland.” Mooi gesproken, het is waar.

Een felicitatie aan Rudy Bloemhard, die zonder hulptroepen slechts de naam bij één foto miste: nummer 77. Een geweldige prestatie.

Eric is inmiddels vrijwilliger van het Max Euwe Centrum geworden en zet zijn schaakhistorische kennis in bij enkele projecten van het MEC.

Advertentie

Bart Stam

Freelancejournalist

020 - 64 77 252
06 - 151 478 98

bartstam@ziggo.nl
@bartRstam

havens | scheepvaart | schaken | techniek

Het Mephisto-mirakel

Bas van den Berg

Hier volgt een verhaal over mijn passie voor schaken, computers, en dus ook schaakcomputers. Lees hoe het Max Euwe Centrum daarin een belangrijke rol speelde. Met twee fijne twists aan het eind...

Eerst was er schaken, en daarna kwam de computer. Schaken leerde ik toen ik een jaar of zeven was, de (schaak)computers met een jaar of twaalf. Belangrijke leeftijdsfases in de ontwikkeling van een kind; het bepaalt waar de interesses naar uitgaan.

Mijn hart maakte dan ook een sprongetje op het moment dat ik de tentoonstelling schaakklokken en schaakcomputers bekeek van onze conservator Jürgen Vijfschaft. Het bracht vele herinneringen naar boven: de eerste schaakcomputer die ik in een winkel zag: de MKII met Karpov op de verpakking; in een Hilversums café tegen een Chess Challenger 1 schaakcomputer spelen, uiteraard wel met een glaasje cola ernaast. De uitbater moest natuurlijk wel wat verdienen aan de mensen die wilden schaken tegen de elektronische amateur, want goed schaken konden de apparaten nog niet.

Daarna heb ik nog tegen vele schaakcomputers gespeeld, op mijn Hilversumse schaakclub De Pion – tegen de Boris schaakcomputer en de Sensory Chess Challenger van goede vriend en clubgenoot Michiel Geelen. Deze schaakcomputers werden gemaakt in Amerika vanaf eind jaren zeventig van de vorige eeuw. Het Duitse bedrijf Hegener en Glaser deed de schaakwereld verbazen met de komst van de Mephisto, begin jaren tachtig. Het was een kleine computer die (veel) beter kon schaken dan al zijn voorgangers.

Ik kreeg de Mephisto I voor mijn vijftiende verjaardag, ik kan de opwindende nog steeds ervaren... Met schaken kon ik niet goed tegen mijn verlies, maar verliezen van mijn Mephisto deed ik graag. Ook mijn broer Jeroen, destijds een van de beste jeugdschakers van het Gooi, moest erkennen dat het Duitse ding kon schaken. Al zal de rating niet hoger zijn geweest dan 1500...

Met de komst van Mephisto kreeg de schaakcomputerwereld een *boost*: Nederlandse programmeurs als Schröder en Morsch maakten de Mephisto-computers tot geduchte tegenstanders voor clubschakers. In de jaren negentig werden de computers beter en goedkoper, uitgezonderd de schitterende houten auto-response-borden.

In die negentiger jaren was ik student en had geen geld voor een opvolger voor mijn trouwe Mephisto I. Hij had de geest gegeven nadat ik hem had uitgeleend...

Gelukkig woonde ik destijds in een studentenhuus op de Prinsengracht, vlakbij de Paleisstraat, waar het Max Euwe Centrum gevestigd was. Leo Diepstraten - nog een clubgenoot bij De Pion in Hilversum - zat met zijn neus in de boeken en leidde mensen rond om over Max Euwe te vertellen.

De eerste Mephisto met module II

Ikzelf kwam niet verder dan een meter of vijf, want daar stonden een aantal Mephisto-computers. Natuurlijk keek ik wel eens in de boeken, maar alleen als alle schaakcomputers in gebruik waren. Ik ontdekte daar hoeveel sterker de computers van Mephisto waren geworden. Veel sterker dan die allereerste van mij uit 1981, die de geest had gegeven nadat ik hem had uitgeleend... Ik wilde dus graag een nieuwe eigen Mephisto.

In die tijd werd ik gebeld door Michiel Geelen, hij had iets voor mij gezien in een winkeltje in de Haarlemmerstraat. In de vitrine lag een Mephisto Supermondial II, inclusief College-module. Of hij die voor mij moest kopen, was de vraag. Natuurlijk moest hij die kopen, en wel meteen! Michiel heeft denk ik 50 gulden betaald en kwam meteen mijn Mephisto laten zien: daar was weer dat gevoel van opwinding dat ik ervaarde van mijn eerste Mephisto! Wie kon dat beter begrijpen dan Michiel zelf die heer en meester was over zijn Commodore 64...

De SuperMondial II met College-module uit het Max Euwe Centrum aan de Paleisstraat

Enfin, ik had eindelijk weer mijn eigen Mephisto en hoefde dus niet meer de deur uit om tegen een goede schaakcomputer (rating ongeveer 1800) te spelen! Al be kroop mij wel een onbestemd gevoel, ik speelde met de duivel: het Duitse ding leek wel heel erg op die uit het Max Euwe Centrum...

De volgende dag ging ik toch even bij Leo Diepstraten in het Max Euwe Centrum langs. Nog voordat ik Leo zag wist ik: er mist een computer, en die heb ik. Hij bevestigde inderdaad dat er een dag eerder een schaakcomputer was gestolen. “Dan denk ik dat ik die nu heb, Leo” zei ik.

Ik had wat uit te leggen, niet alleen aan Leo maar ook aan de politie, waar uiteraard aangifte van diefstal was gedaan... Ik weet niet of de politie nog bij het donkere, stampvolle winkeltje is geweest waar de MEC-Mephisto werd gekocht, maar mijn verhaal was overtuigend genoeg om vast te stellen dat de schaakcomputer ‘te goeder trouw’ was gekocht en ik de rechtmatige eigenaar was. Wat een opluchting! Tot op de dag van vandaag speel ik partijtjes schaak op de Mephisto Supermondial II (zie foto 1), met dank aan het Max Euwe Centrum!

Enkele jaren later bezocht ik op 29 april mijn clubavond van DCG samen met Michiel Geelen. Nog voor de ronde startte, bood een clubgenoot – ik meen dat hij Pappot heette - een Mephisto II (zie foto 2) aan voor 25 gulden (!) Of er iemand misschien interesse had, anders zou hij het Duitse ding de volgende dag op de Vrijmarkt verkopen... Ik had dat geldbedrag niet bij me, maar weer was het Michiel die het geld voorschoot. Zo werd ik nog een keer via Michiel Geelen weer eigenaar van een (unieke) Mephisto-schaakcomputer, zoals ik die kreeg voor mijn vijftiende verjaardag! En ook op dat Duitse ding uit de jaren tachtig van de vorige eeuw kan ik nog steeds spelen...

Conservator Jürgen Vijfschaft heeft momenteel een expositie van schaakklokken en schaakcomputers ingericht.

De expositie is te bezichtigen tijdens onze openingstijden: dinsdag tot en met vrijdag én de eerste zaterdag van de maand van 12.00-16.00 uur.

Vrijdagochtend bestaat niet!

Frans Smit

In de jaren 90 van de vorige eeuw was ik secretaris van de Amsterdamse Schaakvereniging De Raadsheer. In die tijd werkte ik als ICT'er. Ik deed niet waarvoor ik was opgeleid: historisch onderzoek doen. Dat was jammer. Maar er bestond een oplossing. In mijn eigen woning.

In een veilige kast in mijn flat stond ongeveer 80 centimeter aan archiefmateriaal van De Raadsheer geduldig op me te wachten. Bovendien was er een mooie aanleiding om er iets mee te gaan doen. De Raadsheer zou namelijk in 1997 haar 75-jarig jubileum vieren.

“Means, Motive and Opportunity” waren aanwezig. Ik heb daarom, geholpen door ongeveer de hele Raadsheer en door vriendinnen, vrienden en familie, de geschiedenis van de club geschreven. Het resultaat was een boek met een toepasselijke titel: *“Vrijdagochtend bestaat niet.”*

Het is naar mijn mening niet alleen een boek geworden dat leuk is voor wie De Raadsheer kent. Het is ook een kleine sociaaleconomische geschiedenis van Amsterdam-Oost. En het is interessante sportgeschiedenis. Dat geldt zeker voor de periode 1922-1945.

Het leek me een aardig idee om het boek na al die jaren gratis digitaal beschikbaar te stellen. Daar was het bestuur van De Raadsheer het van harte mee eens.

Het boek is in twee bestandsformaten te downloaden: in PDF/A, en in EPub. Die laatste komt naar je toe in een Zip-file. EPub is het formaat voor E-readers, en is prettiger leesbaar.

De versies wijken licht af van het origineel. Een verantwoording is daarom toegevoegd. Er is echter titel noch jota veranderd aan de tekst.

‘Vrijdagochtend bestaat niet’ bestaat dus nu ook digitaal (niet). Voor de ware liefhebber!

Het makkelijkste kunt u het jubileumboek downloaden door naar de website van Frans te gaan: www.fpsmit.nl en dan zoeken naar ‘raadsheer’.

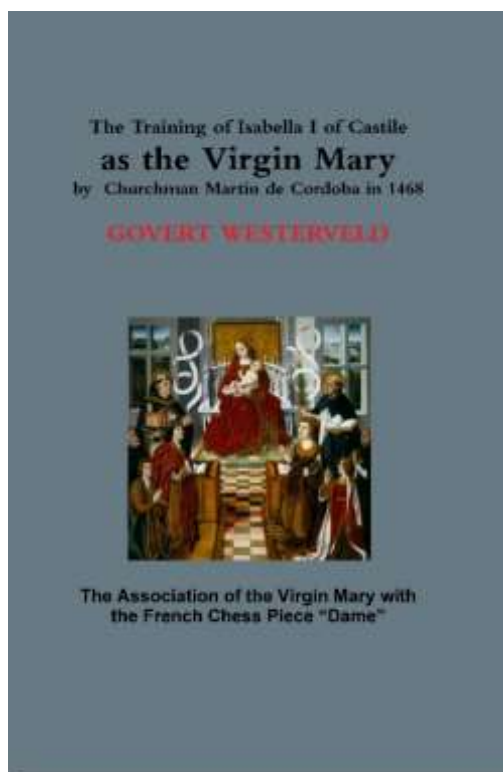
My research over the latest 35 years

Govert Westerveld

I still don't know who could have been the inventor of the game of checkers. Every day I believe more that Fernando de Rojas did it in 1495, but I cannot rule out Gonzalo Fernández de Oviedo, who confessed to having seen Lucrecia Borgia on more than one occasion. So it is an ongoing quest of mine to find out. So far indications point in the direction of Gonzalo Fernández de Oviedo. Which of these two men played chess? Probably both, and Juan de Encina too.

Fernando de Rojas does not show his face through other books. We don't see any of his books, but those who have written once will write again. We don't know anything about De Rojas. Francesch Vicent, the author of the first printed chess book in Valencia in 1495, also disappeared. The only news we have of him is that he was a chess master of Lucrecia Borgia in 1505. We don't know anything about him after this date. But a person cannot suddenly get lost. We don't know much about Lucena either. He wrote a chess book in Salamanca in 1497 - which according to the chess historian José Antonio Garzón Roger is a copy of the book by Francesch Vicent - and after this date it is lost. We see the name Lucena appear in France around 1530 and that is it.

This year I came to the conclusion that Lucena was Gonzalo Fernández de Oviedo, hence we know at least who Lucena was. But the subject is not as simple as it seems, because Lucena wrote two books in 1497: *Repetición de Amores* and *Arte de Ajedrez*. I came to the conclusion that Gonzalo Fernández de Oviedo wrote *Repetición de Amores*, but I was not sure whether he wrote it alone and whether he also wrote *Arte de Ajedrez*.

Meanwhile I have found many books in which Fernando de Rojas has participated and even written several books under pseudonyms. I can say more or less the same about Gonzalo Fernández de Oviedo. He wrote under pseudonyms and Fernando de Rojas was his faithful friend or family member who helped him with the editions of his books. Another person who could have helped a lot could be Juan del Encina, because he was always travelling. Maybe doctor Luis de Lucena was also involved, but so far I have not found anything that would point in this direction. Consequently, it was necessary to fully analyse the texts of *Repetición de Amores* and *Arte de Ajedrez*. After doing so it appeared that both Gonzalo Fernández de Oviedo and Fernando de Rojas wrote these two books.

It was hard to find the idiolect of Fernando de Rojas and I had to substantially broaden my database in texts by authors between 1500 and 1560. All this work of chess history, that I started in 1993 after participating in the Congress of *Initiativgruppe Königstein* (Max Euwe Centrum – Amsterdam), was done from my home without any intervention of the academics and only with literature that appeared in national and international digital libraries.

I now make this research, now in the initial stage, available to the researchers of chess so that they know my latest research. Logically speaking, these new paths will give me a lot of work, but probably also bring me many discoveries. Consequently, the chess researchers can now freely download all my books in the form of ebooks in pdf form on:

<https://archive.org/details/@govertw>

Deze link staat ook op de website van het MEC: ga naar ‘Links’ en dan ‘Verzamelsites’

Hard cover books can be purchased by www.lulu.com